
RUBRIEK CRIMINOLOGIE EN METHODOLOGIE

Een overzicht en een blik vooruit!

Verslag van de werkgroep 'Criminografie en methodologie' op het Jubileumcongres 30 jaar strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk - 12 november 2009

In de werkgroep 'Criminografie en Methodologie' werd de locomotieftekst '30 jaar criminografie en methodologie in Panopticon' van Johan Goethals¹ voorgesteld. Johan Goethals omschrijft Panopticon als een kritische waakhond en commentator van de criminografische gegevensbronnen, een medium waarlangs kritische evaluaties en alternatieve ideeën kunnen worden geventileerd en als een onontbeerlijke vindplaats voor criminografische basisinformatie. Goethals merkt op dat Panopticon bij aanvang nooit als doel gehad heeft hét forum te zijn waarlangs criminografie en methodologie werkt bestudeerd. Niettemin heeft Panopticon een kritische en opbouwende rol als leverancier van onvindbare criminografische informatie en informant van nieuwe ontwikkelingen op het vlak van databanken, en methoden gespeeld. Deze rol dient Panopticon blijvend te vervullen. Goethals pleit voor een verhoging van het 'empirisch' gehalte van Panopticon. Enerzijds is er nood aan meer theoretiserende en methodologische geavanceerde empirische studies. Anderzijds moeten meer methodologische vraagstukken aan bod komen en moet expliciet worden ingespeeld op het methodologisch paradigma-debat.

Witte vlekken vullen

Hoewel een rubriek criminografische basisinformatie bestaat sinds de vroege dagen van Panopticon, die werd begeesterd door wijlen Van der Kerkhof, werd een deelredactie pas in 2000 opgericht onder impuls van Ponsaers. De taak van deze deelredactie bestaat uit het vullen van criminografische witte vlekken. Deze witte vlekken zijn op diverse echelons van de strafrechtsbedeling

aanwezig. Het is in dit licht dat de reflecties van de redactieleden Elke Devroe², Eric Maes³, Lieven Pauwels en Henk Elffers⁴ dienen gesitueerd te worden. Zij reflecteerden elk vanuit hun expertisedomein.

Surveygebaseerd criminologisch onderzoek

Lieven Pauwels gaat in zijn uiteenzetting in op het surveygebaseerd onderzoek. Criminologisch onderzoek gebaseerd op zelfrapportages en slachtofferenquêtes werd en wordt nog steeds benut om ontbrekende criminologische data te verkrijgen. In het begin van de jaren 1980 werden surveys in hoofdzaak positief en onkritisch onthaald als alternatief voor officiële registraties, maar vanaf de jaren 1990 werd een meer kritische houding aangenomen. Lieven Pauwels is de mening toegedaan dat surveycriminologen 1) blijvend aandacht dienen te besteden aan de conceptualisering van de centrale begrippen in surveys; 2) een voortdurend nieuwsgierige en invraagstellende houding moeten hebben; 3) meer aandacht moet hebben voor interactieprocessen tussen individu en omgeving en 4) surveymeetproblemen moeten benaderen vanuit een multi-methodologische invalshoek. Lieven Pauwels onderstreept in dat verband een multi-methodologische aanpak van het surveygebaseerd criminologisch onderzoek met 1) een verhoogde klemtoon op context; 2) een zoektocht naar complementaire kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksmethoden om de surveygegevens te valideren en aan te vullen; 3) een focus op wisselwerkingen tussen individu en omgeving en pogingen om de concepten op beide niveaus grondig te meten; 4) een verhoogde aandacht voor de precieze meting van veranderingen en evoluties in ruimtelijke settings doorheen de tijd en 5) een doorgedreven integratie tussen theorie en praktijk. Het op surveygeba-

1 Gewoon hoogleraar, Leuven Instituut voor Criminologie, KU-Leuven

2 Hoofd Afdeling Research, Development & Statistiek, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid
3 Wetenschappelijk medewerker, Nationaal Instituut voor de Criminalistiek en de Criminologie
4 Senior Researcher, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving Amsterdam, Afdeling Strafrecht en Criminologie, Vrije Universiteit Amsterdam

seerd criminologisch onderzoek staat volgens Lieven Pauwels nog veel uitdagingen te wachten, indien er bereidheid bestaat de evoluties in de hedendaagse methodenleer te volgen en een evenwicht wordt gevonden tussen enerzijds het verzet tegen reductionisme en anderzijds het verzet tegen obscurantisme.

Overlast: aan de onderkant van de politionele statistiek

Elke Devroe gaat in op de praktijk van de eenvoudige processen-verbaal (vpv's) en de registratie in het kader van de gemeentelijke administratieve sancties (GAS). Verschillende inbreuken worden hierdoor vanuit het strafrecht overgeheveld naar het bestuursrecht. De GAS-wetgeving biedt de gemeenten echter ook de mogelijkheid gedragingen die voorheen niet strafbaar werden gesteld, administratief te sanctioneren. Dit gebeurt ook in de praktijk. De studie van gemeentelijke politiecodexen toont een vermeerdering aan van incriminaties in de overlastsfeer en uit de politiestatistiek blijkt dat steeds meer inbreuken tegen gemeentelijke verordeningen worden vastgesteld. Elke Devroe is van mening dat de buitenstrafrechtelijke afhandeling van feiten van overlast en kleine criminaliteit een nieuw en belanghebbend onderzoeksdomein *'aan de onderkant van de politiecijfers'* creëert en interessante onderzoeksvragen met zich meebrengt. De praktijk van de buitenstrafrechtelijke afhandeling is een onontgonnen terrein waaraan Panopticon in de toekomst zeker aandacht moet schenken.

Penitentiaire statistieken

Eric Maes geeft een gedetailleerde stand van zaken aangaande de penitentiaire statistieken. Niettegenstaande penitentiaire statistische gegevens weinig aan bod kwamen in Panopticon worden zij reeds lange tijd bijgehouden in verschillende gegevensbronnen. De kwaliteit en vergelijkbaarheid van deze bronnen liet echter vaak te wensen over. Met het recente activiteitenverslag (2007-2008) van het Directoraat-generaal Penitentiaire Instellingen is de kwaliteit van de penitentiaire statistieken er zeker al op vooruitgegaan, maar de weergegeven statistieken blijven nog vrij beperkt. De nood wordt

dan ook gevoeld om o.b.v. de databank Sidis-Griffie (die werd gebruikt om het activiteitenverslag op te stellen) te komen tot een volwaardige statistiek over alles wat de strafuitvoering aanbelangt. De opbouw van dergelijke statistiek vereist 1) een eenduidige definitie van de concepten; 2) klaarheid over de opgenomen categorieën van gedetineerden in de statistiek; 3) eenzelfde ijkpunt in de tijd; 4) duidelijkheid over de gehanteerde telregels en 5) een uniform gebruik van deze telregels over de ganse bestudeerde tijdspanne heen. Eric Maes bepleit voor de toekomst een optimale exploitatie van de databank Sidis-griffie zodat het volledige potentieel wordt benut. I.p.v. zich te beperken tot de weergave van enkele klassieke indicatoren zoals opsluitingen, dag of gemiddelde gevangenispopulatie, ... moeten diepgaandere secundaire analyses worden verricht. De databank registreert immers diverse nieuwe functionaliteiten zoals hechtenistitel en voorziet aparte modules voor verschillende procedures zoals voorlopige hechtenis en strafuitvoeringsmodaliteiten waardoor het mogelijk wordt het volledige procedureverloop in kaart te brengen. De exploitatie van de databank Sidis-griffie zal ongetwijfeld uitermate boeiende en beleidsrelevante en -ondersteunende bijdragen opleveren die een plaats verdienen in Panopticon. Een geïntegreerde criminologische statistiek die de studie van de doorstroom mogelijk maakt is nog ver af maar moet een streefdoel blijven.

Naar een intrinsieke datakwaliteit

In de voorbije drie decennia werd volgens Henk Elffers vooral gefocust op het verkrijgen van een afspiegeling van wat er zich op politieel en justitieel vlak afspeelde. De nadruk werd gelegd op het verkrijgen en analyseren van ontbrekende data - witte vlekken vullen -, het streven naar kwaliteitsverbetering en het zoeken naar aansluiting van data uit de verschillende schakels in de keten. De komende jaren zal volgens Henk Elffers nog steeds veel te doen zijn rond verdere dataverzameling en kwaliteitsverbetering, maar zal ook geleidelijk aan de aandacht verschuiven van het witte vlekken vullen en aansluiting verbeteren, naar de intrinsieke kwaliteit van data. Henk Elffers beargumenteert dat de tijd rijp is

om de komende jaren over te gaan tot een verbetering op de generatie van het individuele datapunt. Een dergelijke verbetering vereist een kritische methodologische discussie en een grondig onderzoek van het responsproces, m.n. van hoe een antwoord tot stand komt en hoe dit individueel antwoord in een database terecht komt. De micro-context van het beantwoorden van een vraag, verdient dan ook serieuze aandacht. Respondenten antwoorden immers niet op wat gevraagd wordt, maar op wat ze denken dat gevraagd wordt. Een vraag als 'is er de afgelopen zes maanden een fiets van u gestolen?' wordt wellicht door veel respondenten naar eigen inzicht in gedachten, al dan niet bewust, geherformuleerd. De sociale psychologie van de survey-respondent is hier dus aan de orde. Ook de sociale en organisatiepsychologie van de enquêteur/interviewer speelt hier een rol want ongeacht zijn voorbereiding, het blijft een persoon die in interactie staat met een ander individu. In de toekomst is er enerzijds nood aan nader onderzoek naar de wijze waarop, de mate waarin en onder welke omstandigheden persoonlijke factoren het tot stand komen van een antwoord beïnvloeden of bepalen. Anderzijds dient dringend onderzoek te worden verricht naar de interpretatie van standaardvragen in grote slachtofferenquêtes als de veiligheidsmonitor en andere grote enquêtes als de justitiebarometer.

Vijf speerpunten als pijlers voor de toekomst van de criminografie en methodologie
De workshop sessie eindigde met de identificatie van vijf speerpunten als basis voor toekomstig onderzoek binnen het domein van de Belgische criminografie en methodologie:

1. Minder dataverzameling en meer (secundaire) analyse: datasets worden onderbenut terwijl deze enorm duur zijn, in dit licht zouden politio-nale en gerechtelijke data toegankelijker moeten worden gemaakt.
2. Serieuze aandacht voor de microcontext van het beantwoorden van een vraag: omdat het antwoord vaak in de vraag zit, moet veel meer onderzoek gebeuren naar de wijze waarop mensen surveyvragen zoals 'is jouw fiets wel eens gestolen' interpreteren. De studie van responsprocessen maakt duidelijk dat er zich hier een

probleem situeert dat de inhoudelijke interpretatie van survey-vragen bemoeilijkt.

3. Een constructieve herleving van een methodendebat: een gezond debat tussen kwalitatieve en kwantitatieve methodologen die naar elkaar luisteren en op basis daarvan een debat aangaan over triangulatie zou de wereld van het methodenonderzoek ten goede komen.

4. Evaluatieonderzoek is in de Belgische context onderbelicht en zou meer aandacht moeten krijgen.

5. De Belgische criminografie en methodologie dient meer aansluiting te zoeken bij de internationale criminografische gemeenschap. Op vlak van surveygebaseerde studies is dit reeds mogelijk, op gebied van de internationale vergelijking van officiële statistieken is echter nog veel werk aan de winkel.

Saaske De Keulenaer
Lieven Pauwels*

RUBRIEK MENSENRECHTEN

Moderator: Paul De Hert, Panelleden: Alexander Hoefmans (FOD Justitie), Angela Van De Wiel (Liga voor de Mensenrechten), Eva Brems (UGent & Amnesty International), Gert Vermeulen (UGent)

In de workshop Mensenrechten werd de discussie opgebouwd rond een vijftal vragen. De panelleden mochten eerst antwoorden op deze vragen, waarna het publiek zijn mening mocht geven.

Vraag 1: Wat vindt u de belangrijkste evolutie op het vlak van mensenrechten die zich heeft voorgedaan de laatste 30 jaar?

Allereerst werd de evolutie die het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zelf doorgemaakt

* Respectievelijk Vorser, Afdeling Research, Development & Statistiek, Dienst voor het Strafrechtelijk beleid en Docent vakgroep Strafrecht en Criminologie, UGent, Co-directeur Onderzoeksgroep Sociale Veiligheidsanalyse